

Politisk kronik

1. halvår 1996

Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Ved indgangen til det nye år, var et af de mest interessante politiske spørgsmål, hvorledes Venstre og Det konservative Folkeparti ville forholde sig til hinanden efter de konservatives finanslovsforlig med regeringen. Ville den borgerlige opposition fortsat være splittet, eller ville de to partier genoptage de foregående 16 års samarbejde?

På initiativ af Venstre mødtes de to partiers ledelser den 19. januar i restaurant Tivolihallen i København. Menuen var klipfisk, men Hans Engell valgte dog en anden ret, uden at der skal lægges nogen som helst politisk signalværdi i det. Den lå alene i det faktum at de to ledelser mødtes for første gang siden hin nat i november 1995, hvor finanslovsforliget blev indgået. Men meget mere end ønsket om at demonstrere god vilje fra begge partier kom der ikke ud af sammenkomsten. Der aftaltes ikke noget nyt møde. De to partiers politiske ordførere fortsatte som hidtil med at tale sammen, når de mente, der var behov herfor. Men klimaet var og forblev mærkbart kølnet.

Bedre blev det bestemt ikke af, at Uffe Ellemann-Jensen i et interview i Børsens Nyhedsmagasin i slutningen af februar rettede et skarpt angreb på Hans Engells person, som han fandt det kunne være vanskeligt at stole på, ligesom han gentog sin vrede over de konservatives »planlagte svig«. Desuden fremsatte han et ultimativt krav om, at han

skulle have statsministerposten i en kommende borgerlig regering. Udtalelser af den art gjorde det ifølge Hans Engell kun vanskeligere at skabe grundlaget for en sådan regering. Heri blev han faktisk støttet af dele af Venstres bagland, og på et møde i Venstres folketingsgruppe den 27. februar henstillede gruppeformand Ivar Hansen på det bestemteste, at alle personangreb nu blev bragt til ophør. Hans Engell fandt det nødvendigt at udsende sin version til tillidsfolkene i den konservative partiorganisationen.

Selvom erklæringskrigen var et vigtigt indicium på, at bruddet mellem de to partier i november ikke kun var en parentes, men åbenbart af mere varig og dybtgående karakter, så var den afgørende dokumentation herpå, at den konservative ledelse fastholdt, at den ville fremkomme med et selvstændigt udspil til en finanslov for 1997. Venstres forhåbning om, at de to partier atter kunne enes om et fælles udspil, blev ikke indfriet. De konservative ville stå frit og løftede allerede den 24. marts i Jyllands-Posten lidt af sløret for, hvad det udspil, de ville fremlægges efter sommerferien, ville komme til at indeholde: 1. skatten skulle ned for de lavestlønnede, 2. en gennemgribende servicereform i den offentlige sektor, 3. en vækstpakke for erhvervslivet og 4. en fortsat stram finanspolitik, så der kunne komme balance på de samlede offentlige budgetter i 1997. I slutningen af april udsendte Venstre et »Vel-

færdsoplæg» som på ingen måde var aftalt endsige afstemt med Det konservative Folkeparti. De fælles oplægs tid var – i hvert fald for en periode – forbi.

Som en konsekvens af finanslovsforliget, hvori en aftale om forsvaret indgik, deltog Venstre ikke i forhandlingerne om sammensætningen af den forsvarskommission, som var en del af forliget. Forligspartierne ville færdigforhandle dette, før Venstre blev lukket ind i kredsen. En noget uvant og ydmygende situation for Venstre. Først den 29. april blev partiet optaget i kredsen af forligspartier.

Med Venstres og de konservatives skærmydler var regeringens parlamentariske situation blevet styrket, – såfremt den internt kunne holde sammen. Det voldte tilsyneladende ikke de helt store problemer, men problemer var der. Således måtte statsminister Poul Nyrup Rasmussen indkalde de tre regeringspartiers gruppeformænd Pia Gjellerup (S), Jørgen Estrup (RV) og Peter Duetoft (CD) til møde den 22. februar for at pålægge dem at ophøre med at fremkomme med offentlig kritik af hinandens partier eller ministres arbejdsindsats eller mangel på samme.

Det var ikke kun mellem regeringspartierne, at statsministeren måtte tackle en debat. Som partiformand måtte han også forholde sig til den uenighed, der i fuld offentlighed udspillede sig om Socialdemokratiets mål og midler. Finanslovsforliget havde skabt en del vrede i dele af partiets bagland, især blandt SID's medlemmer og et mindre »oprør« over at skulle betale til Socialdemokratiet via fagforeningskontingentet bredte sig, fortrinsvis i det jyske.

Nok så betydningsfuld var den uenighed om partiets principielle mål, som offentlighed fik kendskab til via offentliggørelsen af tre debatindlæg. Det første blev offentliggjort den 10. februar, og var forfattet af en gruppe på ti

personer, som bl.a. indbefattede kulturminister Jytte Hilden, gruppeformand Pia Gjellerup og Folketingets formand Erling Olsen. Debatindlægget blev kendt under navnet »Hilden and the hackers«. Den officielle titel var »Velfærdsstatens Anden Etape. Værktøj og visioner – på vej mod en humanistisk socialisme«, hvilket unægtelig var noget mere dækkende for indholdet, men alt for langt at skrive i aviserne eller sige i TV. Et af hovedbudskaberne var, at det ved en videreudvikling af velfærdssamfundet var vigtigere at se på, hvilke opgaver der skulle løses, hvilken kvalitet serviceydelserne skulle have, og hvem der skulle have adgang til dem, end det var at hæfte sig ved, hvem der faktisk udførte dem – det offentlige sektor eller den private sektor – så længe det var de folkevalgte, der fastlagde rammerne og satte kravene til kvaliteten. Socialdemokratiet skulle forholde sig mere pragmatisk til, hvem der producerede velfærdssamfundets ydelser. En øget central styring af den offentlige økonomi var nødvendig, når der gennemførtes flere frihedsgrader til de offentlige institutioner, øget valgfrihed for den enkelte borger, og øget anvendelse af udlicitering. Det var især dette sidste, som skabte den helt store furor i dele af partiet, da gruppen kom for skade at skrive, at det ikke var en naturlov, at f.eks. hjemmehjælpere nødvendigvis skulle være offentlig ansatte. Partiformanden måtte omgående rykke ud med en meget bestemt afvisning af, at det hverken var eller ville blive socialdemokratisk politik. Grænsen for udlicitering gik ved den menneskelige pleje og omsorg.

Den holdning til den offentlige sektor, der prægede indlægget, provokerede en anden fløj i partiet til den 14. marts at offentliggøre et markant modspil »Snart dage det. Liberalismen er sygdommen- ikke kuren«. Bag dette indlæg stod en 12-mandsgruppe af ledende tillidsfolk fra partiorganisationen med amtsformand Elise Pedersen som frontfigur. Hun havde tidligere stillet sig i spidsen for en

opposition imod partiledelsen. (Se Økonomi og Politik nr.1 1996 s. 55). Gruppen talte seks af de otte hovedbestyrelsesvalgte amtsformænd i partiets forretningsudvalg, så det var en gruppe med indflydelse i partiapparatet. Det politiske budskab i det nye indlæg var et ganske andet end i det første. Den offentlige sektor skulle udbygges, markedskræfterne bekæmpes, økonomisk demokrati genplaceres på den politiske dagsorden og en socialistisk reformstrategi formuleres. Socialdemokratiet skulle vedkende sig viljen til at prioritere samfundsudgifterne på en anden måde, turde forsvare nødvendigheden af at overføre midler fra forsvaret, landbruget og industrien til genopbygning af de offentlige sektorer, som var blevet hårdest belastet under krisen, samt beskatte erhvervslivet langt hårdere som kompensation for den enorme belastning, som det f.eks. tilfører miljøet, veje og kollektive samfærdselsmidler. Det var deres opfattelse, at det offentlige først kom ind i billedet, når skaden var sket, netop på grund af samfundets manglende kontrol med produktionen og markedsmekanismernes utilstrækkelige fordeling af rigdommen.

Fløjene var trukket skarpt op, »fornyerne« over for »traditionalisterne« som det hed i medierne behandling, og Socialdemokratiet fik i rigt mål demonstreret dets nye debatkultur. Fløjenes markering efterlod et tomrum i midten. Det blev udfyldt den 6. april, da det tredje indlæg i debatten »Hjertet til venstre – magten i midten« blev offentliggjort. Bag indlægget stod fem amtsformænd, som kaldte sig »Midtbaneholdet«. I alt væsentligt var de på linie med den politik, partiledelsen stod for. De gik imod udliciteringer af f.eks. budskørsel og sygehusopgaver, erkendte nødvendigheden af at statens gæld blev nedbragt, og af at der måtte indgås forlig med midterpartierne. Dette oplæg dækkede formentlig over det brede flertal i partiet. Det var i hvert fald vurderingen hos både »fornyerne« og »traditionalisterne« som i noget der lignede enig-

hed karakteriserede oplægget som *visionsløst* og pænt.

Ivrigheden efter at markere standpunkter skal selvfølgelig også ses på baggrund af partiets forestående kongres i september. Her skulle et nyt arbejdsprogram såvel som ændringer i partiorganisationen vedtages. Det gjaldt om at øve indflydelse på, hvilke indstillinger der blev præsenteret for de kongresdelegerede. Men der var en grænse for markeringslysten, og den gik der, hvor der blev skabt usikkerhed om Socialdemokratiets regeringsdeltagelse og sået tvivl om den fremgang regeringens reformer havde skabt. Det blev tydeligt markeret på et fællesmøde den 20.-21. april mellem hovedbestyrelsen og folketingsgruppen, hvor Poul Nyrup Rasmussen i skarpe vendinger forlangte, at det interne »kævl« herom standsede. Fællesmødet vedtog enstemmigt en udtalelse, der bakkede op om regeringssamarbejdet og den kurs som partiets formand havde lagt for Socialdemokratiets arbejde i regeringen.

Fællesmødet blev tolket som en lille sejr til 'fornyerne' og et tilsvarende lille nederlag til 'traditionalisterne'. Det sidste skulle senere vise sig at blive til et mere afgørende nederlag på partiets hovedbestyrelsesmøde den 8. juni. Her skulle der vælges to nye medlemmer til forretningsudvalget til afløsning af Bjarne Harder Larsen og Peter Kay Mortensen, begge medforfattere til »Snart dages det«, som forlod forretningsudvalget af arbejdsmæssige årsager. I deres sted indvalgte to fra »Midtbaneholdet«. Dermed var flertallet i forretningsudvalget tippet til fordel for partiformandens linie. Endvidere lykkedes det ikke kritikerne at få vedtaget en indstilling til kongressen om, at den ene af partiets to næstformænd skulle hentes i partiorganisationen. Indstillet blev i stedet den blødere formulering, at den ene næstformand skulle være kvinde og ikke medlem af Folketinget, hvilket ikke udelukkede at vedkommende f.eks.

kunne være minister. Endelig skal det nævnes, at Elise Pedersens position var blevet svækket, da hun ved en kampafstemning den 20. april var blevet vraget som partiets spidskandidat til Fyns amtsråd. Efter de mange og dybtgående offentlige debatter socialdemokraterne som noget nyt havde ført med hinanden i fuld offentlighed siden begyndelsen af 1995, så det nu ud til, at partiledelsen var ved at få den nødvendige samling på tropperne forud for kongressen.

Det var ikke nyt, at folkesocialisterne debatterede partiets politik offentligt. Den tradition holdt de ved lige op til og under Socialistisk Folkepartis landsmøde den 3.-4. maj. Og endnu en gang var det EU-politikken, der satte skel. Hovedbestyrelsens flertal med partiformand Holger K. Nielsen i spidsen ønskede en vedtagelse på landsmødet om, at SF ville samarbejde med unionsmodstanderbevægelserne. Andre, bl.a. gruppeformand Steen Gade og tidligere partiformand Gert Petersen ønskede ordet »samarbejde« erstattet med »dialog«, af frygt for, at samarbejde ville sende et signal om, at SF, endnu før regeringskonferencen var afsluttet, havde besluttet sig til at stemme nej til resultatet. Ordstriden dækkede over den betydelige uenighed, der fortsat var i SF vedrørende holdningen til EU. Den dækkede også over en forskellig taktisk vurdering af, hvorledes partiet fik størst indflydelse på regeringens politik under regeringskonferencen. Ville et på forhånd klart markeret nej eller en fortsat uvished om et ja eller et nej have den største effekt? Det kompromis, som blev vedtaget på landsmødet, indebar, at SF skulle samarbejde med unionsmodstanderbevægelserne, men at partiet først ville træffe beslutning om et ja eller nej, når forhandlingsresultatet var kendt. Den meget EU-kritiske fløj i partiet var blevet styrket, hvilket bl.a. partiets repræsentant i Europaparlamentet John Iversen fik at mærke, da han, fordi han talte mere for et ja end et nej, ikke blev indvalgt i hovedbestyrelsen.

Udover EU var også velfærdstemaet sat på dagsordenen. Af de konkrete velfærdsreformer præsenterede skal nævnes, at folkepensionen skal aftrappes ved en samlet indkomst på 325.000 kr., indførelsen af et loft over boligejernes rentefradrag samt en aftrapning af børnechecken ved samlede indkomster på over 500.000 kr. Regeringens samarbejde med de konservative, som havde placeret SF i en meget marginal position, blev stærkt kritiseret og appellen til Socialdemokratiets venstrefløj om aktivt at modvirke dette var tydelig. Holger K. Nielsen blev iøvrigt uden problemer genvalgt som formand med 174 stemmer mod Malte Larsens 9 stemmer.

Medens der i SF's »religionskrig« vedrørende EU for en tid blev lagt låg på stridighederne, stod netop en strid om religion i centrum på Kristeligt Folkepartis landsmøde den 3.-4. maj. Anledningen var, at en muslim ønskede at opstille som folketingskandidat for partiet. Dette havde medført, at partiets hovedbestyrelse i marts havde besluttet, at det krævede et kristen livssyn at få en tillidspost i partiet. Personer med en anden tro kunne være menige medlemmer, men ikke indtage tillidsposter. Denne beslutning blev konfirmeret på landsmødet. Derudover pegede partiets formand Jann Sjursen på Hans Engell som partiets statsministerkandidat efter et kommende valg. Den uklarhed, der havde været med hensyn til partiets stilling til netop statsministerposten forud for valget i 1994 var nu ryddet af vejen. Begge beslutninger mødte stærk modstand i partiets ungdomsorganisation. Den havde »brudt« med moderpartiet i marts og kaldte sig nu Danmarks Unge Kristendemokrater, deltog i færre af partiets udvalg og tog iøvrigt stilling fra sag til sag. Det var »de unges« synspunktpunkt – modsat »de borgerlige jyder« – at partiet også skulle appellere til de ikke-kristne, og at partiet bedre kunne komme igennem med dets miljø- og familiepolitik under en socialdemokratisk

ledet end under en borgerligt ledet regering. Afstanden mellem fløjene i partiet var vokset.

Det var den ikke i Fremskridtspartiet. Her havde den ene fløj ganske enkelt forladt partiet og dannet Dansk Folkeparti. Derfor kunne offentligheden for første gang i mange år opleve omkring 300 fremskridtsmedlemmer samlet den 17.3. til partimøde i Kolding, uden at der opstod hverken parti- eller personstridigheder. Der var ros og samdrægtighed, nøjagtig som det var tilfældet, da Dansk Folkeparti holdt sit stiftende årsmøde (ikke landsmøde) den 2. juni i Vissenbjerg-hallerne på Fyn. Partiet havde den 12.4. afleveret 20.000 underskrifter til Indenrigsministeriet og var nu opstillingsberettiget til næste folketingsvalg med listebetegnelsen O. Omkring 250 deltog i årsmødet ud af partiets ca. 750 medlemmer. Årsmødet valgte 5 til hovedbestyrelsen, som foruden dem bestod af folketingsgruppens 4 medlemmer og formanden for Dansk Folkepartis Ungdom, som alle var fødte medlemmer. Pia Kjærsgaard blev uden modkandidat valgt til landsformand. Partiets vigtigste mærkesager var en stærk betoning af det nationale, af danskheden, en lige så stærk modstand mod den gældende indvandrerpolitik og mod udviklingen mod et multietnisk samfund, en markant sænkning af indkomstskatten (dog ikke til nul som partiet modsat Fremskridtspartiet anså for urealistisk), højere folkepension og pladsgaranti på plejehjemmene, samt store besparelser på f.eks. kulturstøtten, u-landshjælpen og flygtningeprogrammerne. Generelt var det holdningen, at partiet ønskede at blive opfattet som et mere »stuerent« og parlamentarisk troværdigt parti, end Fremskridtspartiet efter partistifternes opfattelse hidtil var blevet det.

På det parlamentariske plan var halvåret præget af en usædvanlig høj grad af stilstand. Regeringen havde dekretet paragrafpause. De økonomiske nøgletal var gode, udviklingen gik den rigtige vej, derfor var der ingen

grund til at gribe ind, hed det. De vedtagne reformer skulle have lov at virke. Oppositionen karakteriserede pausen som handlingslammelse. Den eneste større reform, der var på dagsordenen nemlig en hovedstadsreform, måtte regeringen skrinlægge den 12. marts på grund af intern uenighed. Socialdemokratiet og CD var tilhængere af den store model indeholdende København, Frederiksberg og Københavns, Roskilde og Frederiksborg amter, medens Det radikale Venstre var tilhængere af den lille model, hvor Roskilde og Frederiksborg amter ikke var inkluderet. Dertil kom, at regeringens finanslovspartner, de konservative, ikke var interesseret. De arbejder for en nedlæggelse af amterne.

Af sager, der gav lidt dønninger i det parlamentariske arbejde, kan nævnes vedtagelsen af en permanent hjemmeserviceordning med støtte fra SF og Enhedslisten, hvor SF som betingelse for at støtte regeringens forslag fik imødekommet et krav om afsættelse af 152 mio. kr. til grønne job på finansloven for 1997. Det politisk pikante i forliget var, at det netop var venstrefløj, der støttede gennemførelsen af en af CD's mærkesager, CD som ellers var gået ind i regeringen for at holde venstrefløj ude fra indflydelse. Det samme flertal indgik iøvrigt den 31. maj et forlig om en rabat på udgifterne til transport for de studerende. Endelig vedtog Folketingets partier på nær SF, Enhedslisten og Venstres retspolitiske ordfører Birthe Rønn Hornbech en særlov, der fratog 32 Tvind-skoler statstilskuddet med den begrundelse, at de ikke var selvstændige friskoler, men del af en koncern. Særloven gav anledning til en principiel debat om retsgrundlaget, idet nogle hævdede, dels at Folketinget i denne sag optrådte både som lovgivende og dømmende magt, dels at de 32 skoler blev forhindret i at få deres sager prøvet ved domstolene. Det lykkedes endvidere kulturminister Jytte Hilden efter lang tids forarbejde at få forhandlet et bredt mediefor-

lig igennem, hvor kun Enhedslisten valgte at stå udenfor.

Endelig skal det nævnes, at der den 21. maj afholdtes valg til de københavnske bydelsråd i Indre Nørrebro, Indre Østerbro og Valby. Borgerrepræsentationen udpegede medlemmerne af bydelsrådet i Kgs. Enghave. Bydelsrådene var oprette som et forsøg for at styrke det lokale demokrati og medborgerindflydelsen, og forsøget skulle løbe frem til udgangen af år 2001. I den periode overtager bydelsrådene ansvaret for de kommunale opgaver, der vedrører børn og unge, ældre, kultur og fritid, gader og veje, samt beskæftigelse og sociale ydelser. Valgdeltagelsen blev på lige

knap 40%. Især Socialdemokratiet og Venstre gik tilbage i forhold til kommunalvalget, medens Enhedslisten og lokallisterne havde fremgang.

Folketingets afslutningsdebat karakteriseredes som en af de fredeligste/kedeligste i mands minde. I politisk henseende adskilte juni og juli sig ikke herfra. Men det står jo heller ikke skrevet noget sted, at politik nødvendigvis skal være hverken dramatisk eller underholdende hele tiden. Hvis det var kravet, skulle politikerne virkelig også have præsteret det ypperste, da de skulle konkurrere med EM i fodbold, Tour de France og OL om vælgernes opmærksomhed.